

posedovanje izvesnosti

Oskar Davičo: SVETLACI NESLIČNI SEBI, »Matica srpska«, Novi Sad, 1987.

milivoj nenin

Paradoksalna je situacija u kojoj se, zahvaljujući dugom stvaralačkom veku, našao pesnik Oskar Davičo. On koji je, kako to kaže Radomir Konstatinović, »anti-traditionalist po svom najdubljem duševnom opredeljenju« sada je, sa svakom novom knjigom, u poziciji da se okreće i protiv samog sebe kao tradicije, kao ključnog pesnika čitave jedne pesničke epohe koja je počela negde oko 1930. godine, i koja je trajala, kako to kaže Aleksandar Petrović, čitavih četvrt veka. Ta pesnička epoha će se pamtili po *Detinjstvu*, po *Hani*, po silnoj metaforičnosti »sa vrtoglavicom kakvu srpska poezija pre njega doista ne pamti« (Radomir Konstatinović). Davičo iz tog vremena, uistinu se doživljava kao »mladost koja ne prolazi«, kao »duh uvek na početku«. Ta otvorenost, uz lakodu izraza, uz ono što osećamo kao tok pesme, uistinu obeležava pesnika Daviča. Ona otvorena vrata detinjstva, o kojima govori Radomir Konstatinović kad piše o Daviču, širom su otvorena; progovorio je onaj svet koji je nadrealizam tražio sve vreme — svet čist, bez iskustva, bez zabrana... I ne može se pomenuti ime Oskara Daviča a da se ne prisetimo one Mišičeve rečenice da je to »najveći madioničar reči koga je naša poezija ikada imala«.

Situacija je, dakle, uistinu paradoksalna i na nama je da vidimo kako se sam Davičo okreće, na jedan određeni način, protiv tradicije i samim tim i protiv sebe. (Ili obrnuto). A tu uvek ima humornih elemenata.

Ako slučajni čitalac otvori knjigu Oskara Daviča *Svetlaci neslični sebi* i pročita »lucidne stihove«; »Mehanička (Lupnjava nije podložna kvaru i greškama kako se (To može dogoditi kompjuterizovanom) Električnom zvoncu« (pored pesnikovog pritajenog zalaganja za nešto što je prirodna lupnjava), biće sigurno iznenađen snagom pesnikove imaginacije. To da lupnjava nije podložna kvaru, a električno zvonce jeste, sigurno je otkriće do kojeg nije lako doći. A kako je Oskar Davičo došao do tog otkrića? To ćemo saznati ako knjigu čitamo redom, konačno, otuda i redni brojevi »pesama«, ali pre pesama treba pročitati i uvodni deo koji otkriva stvaralačke tajne pesnika Daviča. Uostalom, i uvodni deo, koji je autopoetički, treba stalno imati u vidu.

Posle čitanja uvodnog dela biće nam jasnije i otkriće da lupnjava nije podložna kvaru... To i nije otkriće, to i nije pesma, to je »trzaj celog tela«, i to onaj grčeviti trzaj što stišće srce i ne da da se diše... Barem tako nam kaže pesnik u uvodnom delu koji počinje sračunatim retorskim, pitanjem: »Jesu li ovo pesme? Nisu to pesme u onom tradicionalnom smislu te reči, kao da kaže Davičo; ovo je nešto više. (Progovara kroz Daviča nadrealista koji pesništvu suprotstavlja poeziju, a poeziju nalazi i van literature). No, iako je protiv pesme u tradicionalnom smislu reči, kada je posle nekoliko godina nepisanja pesama doživeo »sindrom svetlaca« Davičo je ipak uzviknuo: »Eto meni pesme«. I dalje slikovito prikazuje Davičo kako su se ti »svetlaci« pojavili, i čitaocu biva jasnije otkuda dolazi ono otkriće da lupnjava nije podložna kvaru... »Bilo je to tako: začulo se zvrjanje nečeg kao propelera jednog poljoprivrednog jednoseda. Onda se pojavio avion na nebu. Na nebu u meni razume se. Vukao je za sobom ispisanu platnenu traku kao transparent. Bez parola. Sa stihom, sa stihovima, sa pesmom«. (Zbog čega Davičo kaže da je avion bio bez parola? Da li zbog toga što je nekad nosio parole?)

I došli smo do toga šta su ti svetlaci: to su zapravo avionske pesme dovoljne značenju što peva. I onda su učestali ti avioni, počeli su da nadleću pesnika (mada je u pitanju unutrašnje nebo), i tako je počelo. Nekad je bio u pitanju jedan avion, a nekad čitava eskadrila. »Ja sam pamtilo redom ono što su mi poručivale njihove trake—stihovi. Posle ih zapisivao«. I eto

nam odgonetke otkuda to da lupnjava nije podložna kvaru...

Naravno, tamo gde su avioni i transparenti, ima i padobrana. E, duže pesme su stizale padobranima. Ponekad su avioni nad pesnikom činili i figure, a pesniku nije »bilo preteško« da im dešifruje smisao, da im otkrije poruku...

I poново pesnik postavlja pitanje: »Pa jesu li ovo pesme?«, da bi odgovorio da ne zna ništa o njihovom nastanku, da on i nije njihov pisac, da je samo prvi čitalac. No, to ga ne sprečava da nekoliko redaka iza toga precizno kaže: »Ove koje sad pišem ne duguju skoro ništa tradiciji i sećanju«. (Te pesme su mu poklonjene, kaže). Ovde već moramo reći ono: na žalost.

Tu kao da kroz Daviča progovara nadrealista od koga počinje i svet i literatura. Ništa pre njega nije bilo. Ni tradicije, ni sećanja, ni pisma...

I da se ne zadržavamo više na ovom uvodnom delu, koji je po količini nesuvislosti sigurno zanimljiviji za čitanje od Davičovih »kvazi-pesama« i da samo uporedimo ove Davičove stihove i one iz vremena kada je zaslužio da ponese uz svoje ime ono: jedan od najvećih srpskih pesnika. Ako su dojke, iz vremena nezaboravne *Hane* bile »bibavo more«, danas imamo razvodnjenu, pogodbenu a ne sugestivnu sliku, otužnu sliku žene koja je relativno nabreklih / Dojki«. I samo da se zadržimo kod relativno nabreklih dojki koje su nekad bile, onako uhvaćene u pokretu, bibavo more, pa da kažemo: avaj. Jedno veliko avaj pred pesnikom koji je koristio jezik tako da je disao pred nama, živ, bez ikakvih poruka, da bi danas nudio jednu liriku u kojoj traži poruku, a nije više u stanju da se približi ni odblesku nekadašnjeg ritma, niti slike...

Ponavljamo, ova knjiga je interesantno jedino kao mogućnost da se pročita autopoetički deo sa uvodnim pitanjem: »Jesu li ovo pesme«. Sve ostalo je uistinu nezanimljivo i ostaje na nivou relativno »duhovitog« zapažanja, ili na nivou materijala za pesmu. Ponešto od toga bi možda moglo biti interpolarno u pesmu, ali kako i na koji način, ne znamo. Kao da pesnik misli da sve što njemu padne na pamet jeste

tri primera individualizacije

Goran Babić: »DJEČJI GROB«, »Bratstvo-jedinstvo«, Novi Sad, 1988.

Dušan Patić: »ČIODA (ULISOV OSMEH)«, STAV, vanredni broj 2, Novi Sad, 1988.

Miodrag Raičević: »ČARAPE U TRAVI«, Udruženje književnika Crne Gore, Titograd, 1987.

zoran đerić

Knjiga Gorana Babića »Dječji grob«, koja se nedavno pojavila u izdanju novosadskog izdavača »Bratstvo-jedinstvo«, njegov je do sada najneobičniji projekat: sadrži trideset pesama o deci, neizlečivo bolesnoj. U sintetičom nizu, od tri do trideset stihova, zabeležena je tema morbidnosti, ali ne na jedan medicinski, naturalistički način, već saosećajno, čisto lirski i psihološki pristup ovoj temi koja najčešće ostaje skrivena iza bolničkih vrata, u bolesničkim kartonima i hronikama. Tema zahvalna za literaturu zbog neminovnosti i tragike koju nosi, ali vrlo osećljiva i teško prijemčljiva kad je u pitanju njeno transponovanje u poetski svet i na poetski način. Vrlo lako može da se sklizne u patetiku, da se melodičnost pretoči u naraci-

pesma ili »nepesma« koja je iznad pesme. No, sve u svemu, sam odnos prema jeziku koji je najpre umrtvljujući, neinspirativan, uglavnom rađa banalne stihove. A često su i banalne metafore te koje daju ton nečeg bivšeg, prošlog, nezanimljivog... I stari ožiljak tuđe, tiha vatra prošlosti, suzno meso snova, orkani osećanja, crna menstruacija svetlosti, sve je to neinventivna metaforika. Mada je ključna razlika u toku pesme. Nema onog toka pesme gde slike kuljaju, a gde se zaista ima osećaj vrtoglavice od pesnikovih metafora. Sada je ostala samo mučnina, a o toku pesme — gde stih počinje i ne sačekavši da se prethodni završi — ovde nema ni govora. Pesnik je ovde neko ko poseduje izvesnost i sada blagonaklono, usporeno, dosadno i umrtvljujuće, deli to posedovanje izvesnosti, parče po parče, deo po deo. (Sama činjenica da je žar traganja izbledeo kao da ukida i svaki napon pesme. Sve je u rukama pesnika).

To da je sve svedeno i jasno iz perspektive Oskara Daviča vidi se i iz jačeg razdvajanja crnog i belog. Nema više nijansi, ostaju samo dve boje: i što je još strašnije sve se govori direktno. Tu, na primer, saznajemo: »Borba protiv Hitlera / Krvoliptala je četiri godine na bezbroj zaraćenih strana. / Na onoj slobodara — svetla, tamna na strani / Izmečarenja protivniku«. Možemo se setiti Oskara Vajdla: da onaj ko za ašov direktno kaže ašov i ne zaslužuje ništa drugo nego da ga, umesto pera, uzme u ruke. A da li je Davičo mogao direktnije reći to što je rekao?

Protkana je knjiga i biserima tipa da smrt dolazi iz inostranstva (prolazi carinu i sl.), no, kao da u samom izboru slike koju će razviti, Davičo zauzima pogrešan ugao i klizi iz banalnosti u banalnost. Da i ne pominjemo ono kad hoće da otvori prostor depatetizacije (precrtao je nebo svoje smrti pomoću indiga) a klizne u prostor banalnog (pominje indigo marke »Aero«)... Ili da pomenemo ono prepuno sebe »ja«, uvek borbeno, hrabro, ispravno...

A možda se prisetiti »rodoljubive« intonacije? Iстина ta rodoljubiva intonacija se iscrpljuje u poređenju naše i turske muškosti, povodom nekih srebrnih nakurnjaka, ali pesnik kroz usta naučnika i pred nadmoćnijim, dužim, turskim nakurnjacima nudi rodoljubiva rešenja: »Utvrđila je nauka, polazeći od poslovice, da veličina ne služi. / Ne kaže naš ženski deo naroda uzalud: / Nek je kao palac / Ali nek je ustalac«. Ali je za svaki slučaj pre toga rekao da su prastarij vremena svi muškarci bili obdareniji...

I tako se pesnik »Srbije« još jednom dotakao »rodoljubive« tematike.

ju a metafore svedu na puku deskripciju. Problem distance, takode, veoma je bitan. Ona je dvojaka: kako će ove pesme prihvatiti čitaoci — medikamentno ili dekadentno, umnogome zavisi od stvaralačke potke i namere. U ovom slučaju ona je humanistička, pre svega, pa onda poetska sublimacija.

Goran Babić projektuje temu smrti dečjim očima i na dečja usta. Inflatiliziranim pristupom velikoj temi izbegava opšta mesta, sentimentalnosti i grubosti svih vrsta. Njegove pesme ne pristaju na patos (čak i tamo gde su neizbežne suze), na fatalnost, na zlo, već sve gledaju vedrijim očima, naivnošću koja nije iznudeana i zato postiže željene efekte: tugu i opomenu.